

Ühiskonnaõpetuse ainekava

1. Õppeaine kirjeldus, sh ainespetsiifikast lähtuvad erisused

Ühiskonnaõpetusel on tähtis koht õpilaste sotsiaalse kompetentsuse kujunemises. Ühiskonnaõpetus aitab õpilasel arendada ettevõtlikkust ning kujuneda ennast teostavaks, kaasinimesi arvestavaks, sotsiaalselt pädevaks ja toimetulevaks ühiskonnaliikmeks. Ühiskonnaõpetuse tunnis omandatud teadmised, oskused ja hoiakud seostuvad tihedalt teistes õppeainetes (ajaloos, geograafias, inimeseõpetuses jt) õpituga, olles aluseks elukestvatele õppele. Põhikooli ühiskonnaõpetus käsitleb kõige üldisemal kujul ühiskonna toimimist, kodaniku 15 seoseid ühiskonna põhivaldkondadega (majanduse, poliitika ja õigusega), ent ka suhteid erinevate sotsiaalsete rühmadega. Kodanikuna mõistetakse demokraatliku ühiskonna liiget, kes suhtleb ühiskonna institutsioonidega, lähtudes oma huvidest ja võimalustest. Ühiskonnaõpetusel on tähtis koht õpilaste väärtushinnangute ja hoiakute kujunemises, sh ettevõtlikkus, seaduste austamine, töökus, sooline võrdõiguslikkus, vabadus, kodanikualgatus, sotsiaalne õiglus ja kodanike võrdne kohtlemine, inimõiguste austamine, mõistev suhtumine erinevustesse, tauniv suhtumine eelarvamustesse, säästlik suhtumine keskkonda, lugupidav suhtumine teiste rahvaste ja maade kultuuritraditsioonidesse ning soov neid tundma õppida; oma maa kultuuripärandi väärtustamine; teadvustamine, et kõikide maailma riikide elatustase ei ole võrdne ja maailmas on palju vaesust ning paljude inimeste materiaalne heaolu on võimalikuks saanud looduse ja tuleviku arvelt jne. Ühiskonnaõpetuse eesmärk on praktiliste ülesannete, probleemide analüüsimise ja ainealaste põhimõistete omandamise kaudu saada tervikpilt ühiskonna toimimisest. Tähtsal kohal on igapäevaeluga seonduvate probleemide lahendamine ning asjatundlike otsuste tegemise oskuste kujunemine, mis aitab õpilasel ühiskonnas toime tulla. Nii kujuneb õpilasel tervikpilt ühiskonnast, kus teadvustatakse inimtegevuse ja looduse vastastikust mõju ning väärtustatakse jätkusuutlikku eluviisi. I kooliastmes on ühiskonnaõpetuse teemad lõimitud inimeseõpetuse ainekavva. II ja III kooliastmes õpitakse ühiskonnaõpetust eraldi aiena. II kooliastmes tutvub õpilane oma lähiümbruse sotsiaalsete suhete süsteemiga, keskendudes sotsiaalselt erinevate isiksuste ja rühmade kooseksisteerimisele. Käsitelu keskmes on inimesed meie ümber, kool ning õpilase

kodukoht. III kooliastmes käsitletakse riiklike institutsioonide funktsioone ja toimimispõhimõtteid. Riigivalitsemisega tutvudes käsitletakse põhiseaduslikke institutsioone. Oluline on pöörata tähelepanu kodanikuõigustele ning poliitika avaldumisele igapäevaelus. Majandusteemade käsitlemine III kooliastmes keskendub isiklikule majandamisele, ettevõtlusele, riigi majanduse reguleerimisele ja turumajanduse sotsiaalsetele mõjudele. Ainet käsitletakse võimalikult igapäevaeluga seostatult. Õppeprotsessis on oluline koht uurimuslikel õpivõtetel, mille toel omandavad õpilased probleemide seadmise, hüpoteeside sõnastamise, töö kavandamise ja korraldamise, kriitilise mõtlemise ning tulemuste tõlgendamise ja esitamise oskused, esitades materjale nii suuliselt kui ka kirjalikult ning kasutades näitlikustamiseks mitmesuguseid visuaalseid vorme ja võimaluse korral rakendatakse seda praktikas, nt demokraatia koolis, kodanikualgatus, vabatahtlik tegevus kodukohas jm. Aktiivseks kodanikuks olemine tähendab kodanike kaasatust laiemalt, mitte ainult hääletamist valimistel. See avardab ka ühiskonnaõpetuse praktilise õppe võimalusi noorte jaoks, kes pole veel hääleõiguslikud (nt õpilaste võimekuse piires koolielu korraldamises, tarbijahariduses, kodanikualgatuses). Õppes kasutatakse tehnoloogilisi vahendeid, sh IKT võimalusi.

2. Kooliastme teadmised, oskused ja hoiakud

II kooliaste:

1. Teab kodukohas tegutsevaid kodanikuühendusi ja -algatusi.
2. Teab lapse õigusi ja olulisemaid inimõigusi.
3. Teab, et kõik inimesed on seaduse ees võrdsed ja peavad seadusi täitma.
4. Mõistab, kuidas demokraatia põhimõtted
 1. Teab, et Eesti peab arvestama rahvusvahelise olukorra ja rahvusvaheliste suhetega.
 2. Teab, kuidas kujunes ja kuidas toimib tänapäeva demokraatlik ühiskond.
 3. Tunneb ära ja toob näiteid demokraatia kesksete tunnuste ja nende rikkumise kohta; toob 16 saavad toimida koolis; toetab oma käitumise ja osalemisega koolidemokraatiat.
5. Teab Eesti riigi juhtimisega seotud põhiseaduslikke institutsioone ja olulisemaid ametikohti.

6. Eristab fakti arvamusest, teab, mis tunnuste alusel hinnata allikate usaldusväarsust.
 7. Teab, et autoriõigused on kaitstud seadusega ja autorile tuleb viidata.
 8. Teab, et inimesed on erineva kultuuritaustaga, saab aru, kui kedagi kultuurilise erinevuse tõttu diskrimineeritakse ja otsib vajaduse korral abi.
 9. Teab, et iga inimene on käitumise, hoiakute ja panusega kultuurikandja ja -looja.
 10. Tunneb tervise- ja turvariske, oskab vältida ohtusid ja teab, kust abi otsida, kasutab turvaliselt dokumente ja pangakaarti.
 11. Oskab oma aega ja raha planeerida, võimeid ja võimalusi arvestada.
 12. Käitub teadliku tarbija
3. Õpitulemused ja õppesisu klassiti, sh praktilised tööd, õpiprojektid, õppetegevus väljaspool klassiruumi, kogukonnapraktika vm õppetegevused.

6. KLASS

TEEMA	ÕPITULEMUSED	ÕPPESISU JA MÕISTED	PRAKTILISED TÖÖD, ÕPIPROJEKTID, ÕPPETEGEVUS VÄLJASPOOL KLASSIRUUMI	LÕIMING, ÜLDPÄDEVUSED, LÄBIVAD TEEMAD
Demokraatia põhimõtted ja selle toimimine	<p>Teab kodukohas tegutsevaid kodanikuühendusi ja -algatusi.</p> <p>Teab lapse õigusi ja olulisemaid inimõigusi.</p> <p>Teab, et kõik inimesed on seaduse ees võrdsed</p>	<p>Kohalik omavalitsus, seadus.</p> <p>Lapse õigused, peamised inimõigused, sõnavabadus ja selle põhimõtted.</p>		<p>Lõiming: Klassiesindaja valimised/õpilasesindusse kandideerimine. (Klassijuhataja tund/SKE)</p> <p>Üldpädevused:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sotsiaalne – ja kodanikupädevus

	<p>ja peavad seadusi täitma.</p> <p>Mõistab, kuidas demokraatia põhimõtted saavad toimida koolis; toetab oma käitumise ja osalemisega koolidemokraatiat.</p> <p>Teab Eesti riigi juhtimisega seotud põhiseaduslikke institutsioone ja olulisemaid ametikohti.</p>	<p>Demokraatia, vabatahtlik tegevus, kodanikuühendus.</p> <p>Peamised põhiseaduslikud institutsioonid ja nende funktsioonid, õpilasesindus, õpilaste osalemine koolielu korraldamises ja õpilasesinduses.</p> <p>Kooli kodukord.</p> <p>Õiguste, kohustuste ja vastutuse tasakaal.</p>		<ul style="list-style-type: none"> • Suhtluspädevus • Ettevõtlikkuspädevus <p>Läbiv teema: „Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus“</p>
Allikad ja autoriõigused	<p>Eristab fakti arvamusest, teab, mis tunnuste alusel hinnata allikate usaldusväärsust.</p> <p>Teab, et autoriõigused on kaitstud seadusega ja autorile tuleb viidata.</p>	<p>Fakt ja arvamus.</p> <p>Allikas.</p> <p>Argumenteerimine.</p> <p>Autoriõigused ja viitamine.</p>	<p>Praktiline töö kasutades usaldusväärseid allikaid ja korrektset viitamist.</p> <p>Praktiliseks tööks võivad olla nii referaat, arvamuskirjutis, slaidiesitlus vms.</p>	<p>Lõiming: Kirjandus, ajalugu ja/või informaatika.</p> <p>Üldpädevused:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Suhtluspädevus <p>Läbivad teema:</p> <ul style="list-style-type: none"> • „Teabekeskond ja meediakasutus“ • „Tehnoloogia ja innovatsioon“

<p>Kultuur</p>	<p>Teab, et inimesed on erineva kultuuritaustaga, saab aru, kui kedagi kultuurilise erinevuse tõttu diskrimineeritakse ja otsib vajaduse korral abi.</p> <p>Teab, et iga inimene on käitumise, hoiakute ja panusega kultuurikandja ja -looja.</p>	<p>Kultuur, religioon, võrdõiguslikkus ja sallivus.</p> <p>Eestis ja õpilase kodukohas elavad rahvarühmad (sotsiaalsed, rahvuslikud, religioossed jm).</p> <p>Sooline võrdõiguslikkus.</p> <p>Pere ja suguvõsa, kogukond.</p>	<p>Võimalusel kohtumine erinevate kultuurikandjatega oma kogukonnast või kaugemalt (sh videod).</p>	<p>Üldpädevused:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kultuuri- ja väärtuspädevus • Sotsiaalne ja kodanikupädevus • Suhtluspädevus <p>Läbiv teema: „Kultuuriline identiteet“</p>
<p>Planeerimine ja tarbimine</p>	<p>Tunneb tervise- ja turvariske, oskab vältida ohtusid ja teab, kust abi otsida, kasutab turvaliselt dokumente ja pangakaarti.</p> <p>Oskab oma aega ja raha planeerida, võimeid ja võimalusi arvestada.</p> <p>Käitub teadliku tarbijana.</p>	<p>Aja ja kulutuste planeerimine ning raha kasutamine, laenamine ja säästmine.</p> <p>Elukutsed – teadmised ja oskused. Elukestev õpe. Elukutsed ja ettevõtted kodukohas.</p> <p>Teadlik, säästev tarbimine. Töökultuur ja tööeetika.</p>	<p>Praktiline töö. Õpilased uurivad ühe igapäevase eseme või toiduaine (nt šokolaad, teksad vms) tarneahelat ning toovad välja selle mõju keskkonnale ning ka alternatiivid, kuidas negatiivset keskkonnamõju vähendada.</p>	<p>Lõiming: Loodusõpetus</p> <p>Üldpädevused:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kultuuri- ja väärtuspädevus <p>Läbiv teema: „Keskkond ja jätkusuutlik areng“</p>

III kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

4. Teab, et Eesti peab arvestama rahvusvahelise olukorra ja rahvusvaheliste suhetega.
5. Teab, kuidas kujunes ja kuidas toimib tänapäeva demokraatlik ühiskond.
6. Tunneb ära ja toob näiteid demokraatia kesksete tunnuste ja nende rikkumise kohta; toob
7. Märkab, mis võib ohustada demokraatiat tänapäeval, selgitab, tuginedes minevikunäidetele.
8. Teab Eesti riigi juhtimisega seotud põhiseaduslike institutsioonide ülesandeid.
9. Mõistab ühiskonnasektorite spetsiifikat ja rolli ühiskonnas.
10. Teab majanduse toimimise põhijooni, teab oma õigusi ja kohustusi tarbijana, oskab oma õigusi kaitsta.
11. Analüüsib oma võimalusi tulevase töötajana ja ettevõtjana ning kavandab edasist haridusteed lähtuvalt oma huvidest ja võimetest ning ühiskondlikest teguritest.
12. Seostab demokraatiat inimõiguste kaitsega.
13. Analüüsib õiguste ja kohustuste, vabaduse ja vastutuse seost.
14. Teab, et Eesti Vabariigi põhiseadus on kõrgeim õigusakt ja oskab sealt leida vajalikku infot.
15. Teab ja väärtustab kodanikuühiskonna võimalusi korraldada elu kodukohas, piirkonnas, riigis ja rahvusvaheliselt.
16. Teab Eesti riigi ja selle kodanike õigusi, võimalusi ja kohustusi, mis tulenevad Euroopa Liidu liikmesusest.
17. Hindab infoallikaid kriitiliselt ja kujundab oma arvamuse, järgib autoriõiguse ja intellektuaalse omandi kaitse põhimõtteid.
18. Märkab kultuuride ja sotsiaalsete rühmade mitmekesisust, diskrimineerimist, sekkub oma võimaluste kohaselt.
19. Analüüsib tervise- ja turvariske, oskab vältida ohtusid ja teab, kust vajaduse korral otsida abi.

9. KLASS

TEEMA	ÕPITULEMUSED	ÕPPESISU	MÕISTED	PRAKTILISED TÖÖD ÕPIPROJEKTID ÕPPETEGEVUS VÄLJASPOOL KLASSIRUUMI
-------	--------------	----------	---------	--

<p>Ühiskond ja sotsiaalsed suhted 1.1 Ühiskonna institutsiooniline struktuur</p>	<p>Teeb vahet riigi- era- ja kodanikusektoril, toob näiteid nende tegevusest ja koostööst ühiskonnas ja üksikisikute võimalusest osaleda riigi. Ja kodanikusektoris.</p>	<p>Õppija mõistab, et ühiskond on terviklik süsteem, kus erinevad osapooled mõjutavad ning samas sõltuvad teineteisest. Oskab tuua näiteid sektori tegevusest ja koostööst ühiskonnas ning üksikisikute võimalustest osaleda avaliku sektori ja erasektori ja vabakonna tegevuses</p>	<p>Oskab kontekstis kasutada mõisteid: ühiskond, avalik sektor, erasektor, kolmas sektor, mittetulundusorganisatsioon</p>	<p>Lõiming Ajalugu – rahvastiku rännet ja kasvu mõjutanud tegurite ajaloolise tausta leidmine</p> <p>Praktiline töö Praktiliseks tööks võivad olla nii referaat, arvamuskirjutis, slaidiesitluse koostamine vms. Arvamuslugu- “Eesti ühiskonna väärtused”.</p> <p>Üldpädevused:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sotsiaalne – ja kodanikupädevus • Suhtluspädevus
<p>1.2 Ühiskonna sotsiaalne struktuur. Mõistmine, et ühiskond on mitmekesine ja ebavõrdne</p>	<p>Teab võimalusi kuidas nii kodanikud kui mittekodanikud saavad mõjutada ühiskonna toimimist. Toob näiteid oma õigustest ja kohustustest</p>	<p>Mõistab, et ühiskond koosneb vastandlike huvidega rühmadest, näit iga, sugu, kultuuriline- või rahvuslik identiteet, jne.</p>	<p>Demograafia, migratsioon, kodanik, topeltkodanikkondsus, ühiskonna rühmad,</p>	

	<p>ühiskonnas, selgitab õiguste ja kohustuste omavahelisi seoseid, loetleb demokraatliku ühiskonna tunnuseid, selgitab, mille poolest erinevad demokraatlik ühiskond ja diktatuur. Märkab kultuuride ja sotsiaalsete rühmade mitmekesisust.</p>	<p>Oskab analüüsida peamisi rahvastikunäitajaid ning mõistab, milliseid järeldusi nende põhjal on võimalik ühiskonna kohta langetada. Teab kuidas ühiskondi mõjutab ränne, kodanike ja mittekodanike õiguste ja kohustuste erinevusi.</p>		<ul style="list-style-type: none"> • Ettevõtlikkuspädevus <p>Lõiming:</p> <ul style="list-style-type: none"> • rahvastiku langust/kasvu ja rännet põhjastanud tegurite ajaloolise tausta leidmine
<p>1.3 Ühiskonnaliikmete õigused ja kohustused ning vastutus. Inimeste õiguste ja kohustuste tundmine (perekonnarollist lähtuvalt)</p>	<p>Toob näiteid oma õigustest ja kohustustest koolis, perekonnas ja ühiskonnas. Märkab diskrimineerimist ning pakkuda lahendusi, seostab demokraatiat</p>	<p>Mõistab, millised on tema kui lapse õigused ja kohustused ja millised on vanemate. Arutleb, kuidas noorukiea õigused ja kohustused erinevad</p>	<p>Põhiõigused, inimõigused, kodanikuõigused, universaalsed õigused, lapse õigused ja kohustused,</p>	<p>Lõimingu: Ajalugu – inim- ja kodanikuõiguste kujunemine</p>

	inimõiguste kaitsega	väikelapse või täiskasvanu eaga võrreldes. Õppes pööratakse rõhku järgmiste väärtuste kujundamisele nagu: hoolivus, õigus, inimväärikus, lugupiamine enda ja teiste vastu.	privileegid, diskrimineerimine, inimkaubandus.	<p>Iseseisvad tööd:</p> <p>Artikli analüüs</p> <p>Pädevused:</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ Digipädevus, õpipädevus, sotsiaalsed pädevused ○ Lõiming: Ajalugu <ul style="list-style-type: none"> • Läbi aegade on poliitikud kasutanud lihtsustatud stereotüüpe, läbi mille ütlevad, et keegi või miski on paha. Leida sobivaid näiteid ajaloost, arutleda, miks see nii on olnud, milliseid võtteid on kasutatud oma sõnumi edastamiseks ja avalikkuse mõjutamiseks. <p>Lõiming: ajalugu – demokraatia kujunemine ja levik</p>
2. Meedia ja teave	Oskab allikatest leida asjakohast infot oma seisukohtade kujundamisel. Tunneb ära propaganda, hindab infoallikaid kriitiliselt ja kujundab oma arvamuse.	Teab ajakirjanduse rolli ja vastutust avaliku arvamuse kujundamisel ühiskonnas, oskab vahet teha professionaalsel ajakirjandusel ja sotsiaalmeedial.	Avalik-õiguslik meedia, erameedia, massikommunikatsioon, propaganda, kollane ajakirjandus.	
3.1 Demokraatia toimimine igapäevases elus	Loetleb demokraatliku ühiskonna tunnuseid,	Teab, millised on demokraatia aluspõhimõtted, oskab näha	Osalusdemokraatia, otsedemokraatia,	

	<p>selgitab mille poolest erinevad demokraatia ja diktatuur. Teab, mis on õigusriik ja selgitab selle toimimise põhimõtteid, analüüsib enda võimalusi kooli ja kogukonna elu ning omavalitsuse poliitika kujundamisel</p>	<p>demokraatia toimimist erinevatel tasanditel, teab, milline on vabade valimiste protseduur. Saab aru, miks on oluline maailmavaatelist eelistuste omamine. Saab aru, kuidas riigis ja kogukonnas langetatavad otsused mõjutavad tema tulevikku. Tunneb demokraatlike sekkumisvõimalusi otsustusprotsessidesse (petitsioonid, rahvahääletused, osalemine miitingutel, streikimine, osalemine erakonna</p>	<p>esindusdemokraatia, referendum, vabad valimised, valimissüsteem, hääleõigus, valimiskünnis, boikoteerimine, ühiskonna kriitika avaldamine, osalemine erakonna tegevuses</p>	
--	---	--	--	--

		tegevuses, hääletamine valimistel. Väärtustab demokraatlikku käitumist ja aruteelukultuuri.		
3.2 Eesti valitsemiskord	Selgitab võimude lahususe põhimõtet; teab, mis on õigusriik ja selgitab selle toimimise põhimõtet, nimetab põhiseaduse abil Vabariigi Valitsuse, Riigikogu, Vabariigi Presidendi ja kohaliku omavalitsuse peamisi ülesandeid, teab põhiseaduslike institutsioonide ülesandeid. Mõistab, miks EL-i liikmesriik peab	Mõistab, milles seisneb võimude lahususe printsiip ning kuidas seda rakendatakse. Oskab eristada võimu harusid, nimetab põhiseaduslike institutsioonide peamisi ülesandeid. Teab, et Eesti kuulub Euroopa Liitu. Teab, et avaliku sektori asutused tagavad riigi toimimise. Saab aru, kuidas õigusriik toimib	Õigusriik, võimude lahusus, seadusandlik võim, täidesaatev võim, kohtuvõim põhiseaduslike institutsioonide, Riigikogu, Vabariigi Valitsus, President, õiguskantsler, riigikontroll, kohalik omavalitsus, kohus, EL	Õppekäik Riigikokku ja Kumusse Lõiming: ajalugu, kunstiajalugu (Riigikogu hoone)

	liikmelisusest tulenevaid kohustusi täitma.		Parlament EL Komisjon, ministeerium, põhiseadus, menetlus	
20. Kodanikuühiskond	Teab ja väärtustab kodanikuühiskonna võimalusi korraldada elu kodukohas, riigis ja rahvusvaheliselt. Analüüsib enda võimalusi kooli, kohaliku omavalitsuse ja kogukonna poliitika kujundamisel	Mõistab, milline on kodanikuühiskonna roll demokraatia tagamisel ning millised on vabaühenduste eesmärgid ja toimimine. Õpe peaks kaasa aitama väärtuskasvatuse edendamisele (hoolimine, keskkonna jätkusuutlikkus, solidaarsus, kultuuriline mitmekesisus, vastutustundlikkus)	Vabakond, kodanikuühiskond, erakond, huvirühmad, rahvaalgatus, polariseerumine, miiting	
Ärisektori toimimine 5.1. Teema:	kirjeldab erinevate majandussüsteemide	Õppija teab, kuidas tekib ühiskonnas tulu	Teab ja oskab	Pädevused: Ettevõtlikkuspädevus

<p>Turumajanduse olemus ja riigi roll selles.</p>	<p>iseloomulikke tunnuseid ja toimimist;</p> <p>teab maksude vajalikkust ühiskonna toimimisel, eristab otseseid ja kaudseid makse;</p> <p>teab, mis on sotsiaalne ettevõtlus, ja toob näiteid selle võimalustest;</p> <p>järgib autoriõiguse ja intellektuaalse omandi kaitse põhimõtteid.</p>	<p>ning millistel alustel heaoluühiskonnas tulused ümber jaotatakse mõistes, miks on tähtis ühiskonna sotsiaalse õigluse loomisele kaasa aitamine. Teab, mis on sotsiaalne ettevõtlus, ja toob näiteid selle võimalustest. Saab aru, et maailmakaubandussüsteemis on osalejad vastastikusel sõltuvusel. Teab, et õiglane kaubandus võimaldab nii tarbijal kui tootjal panustada õiglasema süsteemi loomisesse. Mõistab, millest sõltuvad riigi tulud ning millised kohustused on riigil. Väärtustab ausat maksumaksmist ja mõistab maksude vajalikkust ühiskonna toimimiseks.</p>	<p>kontekstis kasutada mõisteid: ressurss, majandussüsteem, vabaturg, momopol, osaühing, äriplaan, kasum, kahjum, teaduspõhine majandus, heaoluriik, riigieelarve, otsesed maksud, kaudsed maksud, tuludeklaratsioon, sotsiaalne ettevõtlus, õiglane kaubandus, eksport, import.</p>	<p>Praktiline töö. Õpilased uurivad ühe igapäevase eseme või toiduaine (nt šokolaad, teksad vms) tarneahelat ning toovad välja selle mõju keskkonnale ning ka alternatiivid, kuidas negatiivset keskkonnamõju vähendada.</p> <p>Lõiming: Ajalugu- turumajanduse kujunemine, plaanimajandus Geograafia –tarneahelad, loodusvarad, majandusressursid</p>
<p>Tööturg.</p>	<p>analüüsib valitud erialal tegutsemise võimalusi, lähtudes eriala spetsiifikast ja tuues esile palgatöötajana ja</p>	<p>Õppija mõistab, millistest reeglitest lähtutakse töösuhte loomisel. On teadlik riskidest, mis noori tööturule sisenedes võivad puudutada.</p>	<p>tööturg, tööandja, töövõtja, brutopalk, netopalk, tööleping,</p>	<p>Lõiming: Karjäärinõustamine</p>

	<p>ettevõtjana tegutsemise erisused;</p> <p>analüüsib oma võimalusi tulevase töötajana ja ettevõtjana ning kavandab edasist haridusteed lähtuvalt oma huvidest ja võimetest ning ühiskondlikest teguritest.</p>	<p>Teema avamine peaks noore vaatest olema väga praktiline hõlmates endast näiteid CV loomisest, töölabirääkimise simulatsioonist, töölepingu koostamisest jms.</p>	<p>ümbrikupalk, CV</p>	
<p>Isiklik toimetulek ja arukas tarbimine</p>	<p>analüüsib vabalt valitud näidete põhjal inimeste tarbimiskäitumist;</p> <p>selgitab liigtarbimise põhjusi ja mõju üksikisikule, ühiskonnale ja keskkonnale;</p>	<p>Õppija teab, kuidas planeerida vastutustundlikult oma rahaasju. Mõistab, millised ohud võivad kaasneda laenamise või investeerimisega, oskab neid seostada mõjutamise ning infokorratuse ohtudega. Mõistab, mida tähendab finantsiline vastutus ja kuidas võtta arukalt riske. Oskab koostada oma kuludest/tuludest lähtuvat eelarvet seostades seda aruka tarbimisega. Õppes peaks kasutama palju</p>	<p><i>inflatsioon, intress, investering, krediidi kulukuse määr, eelarve, ostubuum, tarbijakaitse, tootemärgised, ostujõud</i></p>	<p>Lõiming: Matemaatika – laenuintresside arvutamine, isikliku eelarve arvutamine</p>

		praktilisi tegevusi, külalistunde jms.		
Eesti ja maailm	<p>analüüsib näidete põhjal suur- ja väikeriikide, naaberriikide, demokraatlike ja mittedemokraatlike riikide vastastikuseid suhteid;</p> <p>selgitab riikide koostööd rahvusvahelistes organisatsioonides, toob näiteid;</p> <p>teab Euroopa Liidu liikmesriike ja mõistab, miks Euroopa Liidu liikmesriik peab liikmesusest tulenevaid kohustusi täitma;</p> <p>toob näiteid Euroopa Liidu kodanike õigustest ja võimalustest, seostades neid enda eluga;</p> <p>teab, et Eesti peab arvestama rahvusvahelise olukorra ja</p>	<p>Õppija mõistab, et Eesti peab arvestama rahvusvahelise olukorra ja rahvusvaheliste suhetega ning, et väikeriigile tagab just rahvusvaheline koostöö ja osalemine rahvusvahelistes organisatsioonides oma huvide parima esindatuse. Õppija teab, mida annab Eestile kuulumine EL ja NATO-sse. Mõistab, miks on väikeriigile oluline, et rahvusvahelistes suhetes järgitaks kokkulepitud reegleid, austatakse inimõiguseid ja demokraatiat.</p>	<p><i>Euroopa Liit, EL Parlament, EL Komisjon, Põhja-Atlandi Lepingu Organisatsioon (NATO), ÜRO, euro, diplomaatia, humanitaarabi organisatsioonid, hargmaised ettevõtted</i></p>	<p>Lõiming: Ajalugu: Arutelu, millised sündmused tingisid Eestile oluliste rahvusvaheliste organisatsioonide loomise? Millal Eesti ühines nimetatud organisatsioonidega?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Geograafi - Maakaartide tundmine: õpilased kannavad kontuurkaardile EL liikmesriigid. Otsivad internetist teavet ja märgivad *(tärniga) kaardile riigid, kus on kasutusel euro. Selgitavad mis on Schengeni ala ja toovad näiteid, millist igapäevast kasu see meile annab.

	rahvusvaheliste suhetega.			
--	---------------------------	--	--	--